

NAGRADNI TEMAT ZA MLADE KRIMINOLOGE / PRIZE COMPETITION FOR YOUNG CRIMINOLOGISTS

UDK

doi:

ORIGINALNI NAUČNI RAD

Prihvaćeno:

*Aleksandar Kvastek**

MEDIJI, KRIMINALITET I MLADI**

Apstrakt. Polazeći od sve većeg značaja medija u savremenom društvu, autor rada, nakon terminološkog razjašnjenja kategorija *mladi* i *mediji*, pokušava da sagleda uticaj medija na dva koloseka. Tako se najpre govori o tome na koji način i sa kojim posledicama utiču na mlade i oblikuju njihovo ponašanje, uz isticanje preporuka kako da se ovo stanje unapredi. Nakon toga se pristupa analizi da li i kako mediji utiču na stanje kriminaliteta u društvu, kroz izveštavanje o konkretnom sudskom postupku i povredu pretpostavke nevinosti, objavljivanje podataka o kazenoj politici, ali se razmatra i pitanje da li pojedini medijski napisi mogu da neposredno isprovociraju vršenje krivičnih dela, da bi se na kraju izložili zaključci do kojih se došlo kroz ispitivanje uticaja medija na mlade i kriminalitet, koji zapravo potvrđuju tezu da mediji u informatičkom dobu imaju nesagledivu moć u oblikovanju ponašanja ljudi.

Ključne reči: kriminalitet, mladi, mediji, moralna panika, pretpostavka nevinosti.

UVOD

Iako se nebrojeno mnogo autora bavilo pitanjem da li mediji mogu da utiču na ponašanje mladih, pre svega da li se uzroci nasilnog ponašanja mladih mogu donekle pripisati nasilnim medijskim sadržajima, od čega su neki na ovo pitanje odgovarali potvrdno, a neki odrečno, čini nam se da nije mnogo radova koji su medije sagledavali istovremeno u kontekstu uticaja na mlade i na kriminalitet uopšte. Dakle, fokus ove analize biće mediji, čija će se uloga sagledavati kako u kontekstu mladih tako i kriminaliteta uopšte.

Zato je potrebno odgovoriti na pitanje da li su opravdana učenja koja se zasnivaju na procesima imitacije i identifikacije, odnosno da li se i u kojoj meri mladi

* aleksandar.kvastek@gmail.com, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

** Ovo je prvonagrađeni rad na šestom Nagradnom tematu za mlade kriminologe koji organizuje Sekcija za kriminologiju Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu.

poistovećuju sa ličnostima koje mediji prikazuju, pri čemu se pravi distinkcija između televizijskih sadržaja (i u okviru toga, filmova, crtanih filmova, rijaliti programa i dr.) i štampanih medija, a sve radi razjašnjenja da li ima razlike u načinu na koji ove vrste medija utiču na mlade. U ovom kontekstu biće reči i o nasilju na društvenim mrežama.

U cilju što boljeg razumevanja uticaja medija na kriminalitet uopšte izlaganje te materije će biti podeljeno u tri celine, gde će se u prvoj govoriti o tome kako mediji dolaze do informacija iz krivičnih postupaka, nakon čega će se pristupiti onom tipu medijskih izveštavanja koja se odnose na kaznenu politiku i s tim u vezi širenje tzv. moralne panike.

Na samom kraju, biće prikazan slučaj koji najbolje ilustruje snagu medija i činjenicu da su medijski napisi podobni da budu glavni i jedini uzročnik najtežih oblika kriminaliteta.

1. TERMINOLOŠKE NAPOMENE

Za potrebe ovog rada, pod *mladima* će se podrazumevati lica koja nisu navršila 18 godina, ali i mlađa punoletna lica tj. ona koja nisu navršila 21 godinu, što se poklapa sa uzrastom tokom kojeg se mogu primeniti pravila postupka za maloletnike.¹ Iako su ove granice naizgled suviše oštre i nekada ne odražavaju stvarno stanje delinkventnog postupanja mladih, na navedeno opredeljenje utiče i potreba za pragmatičnim pristupom u analizi činjenica i specifičnosti kriminaliteta mladih, kao i za koncentracijom podataka koji se dobijaju iz pravosudnih evidencija i teorijske literature.

Donja granica kaznene odgovornosti u našem pravu je 14 godina, saglasno članu 2 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. Ispod tog uzrasta dete nije krivično odgovorno pa se i ne može govoriti o „kriminalitetu”.

Kada je reč o *medijima*, većina ljudi prvo pomisli na televiziju i štampu, kao najprisutnije vidove medija, ali to ne znači da će se naša analiza ograničavati na njih iako će zauzimati najveći deo ovoga rada. Stoga se čini da je najcelishodnije prihvatiti definiciju koju u članu 29 stav 1 daje Zakon o javnom informisanju i medijima – ZJIM,² prema kojem je medij sredstvo javnog obaveštavanja koje rečima, slikom odnosno zvukom prenosi urednički oblikovane informacije, ideje, mišljenja i druge sadržaje namenjene javnoj distribuciji i neodređenom broju korisnika. Na sličnoj poziciji su i kriminološke definicije – prema kojima se pod medijima tretiraju svi prenosnici informacija (štampa, radio, film, internet...)³

1 U našem pravu, da bi se pravila za maloletnike primenila na mlađa punoletna lica, potrebno je da 21 godinu nisu navršili kako u vreme izvršenja krivičnog dela *tako i u vreme suđenja*. Vid. član 40 stav 2 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik RS* br. 85/2005). Ipak, ovo rešenje može biti podložno kritici, jer u nekim slučajevima zbog predugog trajanja prethodnog postupka može posle više godina doći do suđenja, što ne zavisi od lica prema kome se vodi postupak, tako da eventualno inertno postupanje javnog tužioca za maloletnike može štetiti interesima mladih učinilaca.

2 *Službeni glasnik RS*, br. 83/2014, 58/2015 i 12/2016.

3 Milo Bošković /2015/, *Kriminološki leksikon*, Beograd, p. 274.

Iako *kriminalitet* podrazumeva prevashodno dela koja su kažnjiva u krivičnom zakonodavstvu, treba imati u vidu da se često obeležja pojedinih krivičnih dela poklapaju sa pojedinim prekršajima.⁴ Dakle, kriminalitet mladih predstavlja užu kategoriju u odnosu na maloletničku delinkvenciju, iako granice između ta dva pojma ne moraju uvek biti odsečne.

2. MEDIJI I MLADI

2.1. Uticaj različitih tipova medija na ponašanje mladih

Brojne naučnike je oduvek okupiralo pitanje da li mediji mogu da utiču na mlade i oblikuju njihovo ponašanje. Dok su jedni tvrdili da u procesu socijalizacije najveću odgovornost ima porodica, kao društvena grupa koja najviše može da usmerava mlade, drugi su porast nasilničkog ponašanja mladih vezivali za violentne medijske sadržaje.⁵ Sa druge strane, u francuskoj literaturi, uobičajena je polarizacija stavova između kriminologa i sociologa u pogledu objašnjenja uzroka maloletničkog kriminaliteta, ali se i jedni i drugi slažu da konzumiranje medijskih sadržaja ima veliki uticaj na ponašanje mladih.⁶

Ipak, nama se čini da treba imati u vidu da na ponašanje mladih uvek utiče više faktora, ali da ipak treba učiniti nespornim da mediji, posebno u današnjem informatičkom dobu, vrše enorman uticaj na mlade. O tome možda najbolje govori stav koji je izneo francuski postmodernista Jean Baudrillard da savremena društva više ne oblikuju ekonomske sile, već znaci i slike koje prenose mas-mediji, pa u tom kontekstu govori o „preseljenju života na televiziju”, naglašavajući manipulativni potencijal medija.⁷

S tim u vezi, u psihologiji je konstatovano da ljudi uče po principu instrumentalnog uslovljavanja koji je američki naučnik Thorndike nazvao „zakon efekta”, prema kome postupci bivaju učvršćeni ili eliminisani u zavisnosti od posledica. B.F. Skinner, drugi američki naučnik, razradio je ovaj model i nagradu za postupak je nazvao potkrepljenjem zato što jača ponašanje koje joj je prethodilo. Nasuprot tome, kazna je definisana kao izostanak potkrepljenja i ističe se da je sama po sebi, po pravilu, neefikasna, jer se njome samo privremeno sprečava neželjeno ponašanje, ali se ne uči šta je alternativa.⁸ Da bi se što potpunije objasnio značaj ovog tipa učenja potrebno je povezati ga sa principima do kojih je došao poznati američki psiholog Albert Bandura.

Bandura je u svom eksperimentu sa udaranjem lutke dokazao da se učenje zasniva na procesima imitacije i identifikacije, čija uspešnost zavisi od posledica do kojih dovodi ponašanje uzora, čime je ustanovio postavke tzv. učenja po modelu. U

4 Igor Vuković /2015/, *Prekršajno pravo*, Beograd, p. 144.

5 Ovde treba pomenuti i treću krajnost na koju ukazuje Bošković. Naime, prema tzv. hipotezi o katarzi, nasilje u medijskim sadržajima utiče na redukciju nasilnih sklonosti kod gledalaca. Ipak, ovo stanoviše je retko zastupano. Vid. Bošković /2015/, *op. cit.*, 274.

6 David Pichonnaz /2012/, *Délinquance juvénile: les usages journalistiques des discours sociologique et criminologique*, *Scientisme(s) & Communication*, Pariz, pp. 207–208.

7 Milovan Mitrović, Danilo Vuković /2015/, *Osnovi sociologije prava*, Beograd, p. 245.

8 Biljana Milojević Apostolović /2011/, *Psihologija*, Beograd, pp. 64–65.

navedenom eksperimentu, formirane su tri eksperimentalne grupe (prvoj je prikazivano nasilje uživo, drugoj na filmu sa pravim glumcima i trećoj na crtanom filmu) i jedna kontrolna, pri čemu su sve tri eksperimentalne ispoljavale više nasilja od članova kontrolne, ali je posebno markantno bilo da je posmatranje nasilja na filmu stimulisalo takvo ponašanje kod učesnika eksperimenta u većoj meri nego kod onih kojih su posmatrali agresivno ponašanje uživo.⁹

U američkoj kriminologiji ova učenja su razrađena najpre u sklopu teorije diferencijalne asocijacije, koju je ustanovio Edwin Sutherland polazeći od stava da je kriminalno ponašanje rezultat različitog povezivanja i kontakta sa kriminalnim obrascima (u interpersonalnim odnosima, preko medija i sl.), dok je teorija društvenog učenja napravila razliku između operantnog (voljnog) od respondentnog (nevoljnog) ponašanja, naglašavajući da oblik i nivo odvijanja respondentnog ponašanja zavise od instrumentalnog uslovljavanja.¹⁰

Značaj navedenih zaključaka do kojih se došlo, kako u psihologiji tako i u kriminologiji, tim pre je veći kada su u pitanju mladi, budući da su oni, za razliku od odraslih, podložniji sugestiji i skloniji su oponašanju tuđeg ponašanja.¹¹ S obzirom da u XXI veku većina adolescenata ima pristup televiziji, štampi, internetu i društvenim mrežama, gde se često prikazuju nasilni sadržaji, čini se da je prostor za delovanje na mlade neograničen.

Štaviše, Huesmann sa saradnicima, u istraživanju dugoročnih posledica izloženosti dece nasilnim medijskim sadržajima koje se manifestuju i u odrasloj dobi, postavio je pravila teorije desenzitizacije, koja se zasniva na činjenici da većina ljudi posle učestale izloženosti nasilju počinje da se na njega navikava i postaje bezosećajnija, kao i da nedostatak reakcije na nasilje pokazuje da osoba razmišlja o nasilju ili ga priprema.¹²

Osim toga, pojedina istraživanja su dokazala da su mladi prilikom intervjua izjavili da su na filmovima naučili tehniku za izvršenje nekog krivičnog dela ili način da obmanu policiju, dok su neki smatrali da je film glavni uzrok njihovog ponašanja.¹³ Kao primeri filmova koji mogu imati negativan uticaj na omladinu, navode se „Divlji dečaci ulice” nakon čijeg prikazivanja su, sa sličnim *modus operandi*-jem, brojni tinejdžeri počeli da ispoljavaju svoj bunt bežanjem od kuće, kao i „Džungla na asfaltu” pod uticajem koga su mladi, podelivši uloge kao na filmu, počeli masovno da obijaju kase.¹⁴

9 Albert Bandura et al. /1963/, Imitation of Film-Mediated Aggressive Models, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 66, No. 1, Washington, p. 7.

10 Đorđe Ignjatović /2009/, *Teorije u kriminologiji*, Beograd, pp. 80–81.

11 Rezultati evaluativne studije koje pominje Ignjatović, a koja je sprovedena u Sudu za maloletnike u Baltimoru, pokazala je da više od 80% mladih koji su se zbog izvršenog krivičnog dela našli pred sudijama predstavljaju normalne osobe. To potvrđuje naš zaključak da su krivična dela vršili pod uticajem spoljnih faktora, pa između ostalog oponašajući odrasle. Vid. Đorđe Ignjatović /2011/, Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta, *Crimen*, Vol. 2, No. 2, Beograd, p. 188

12 Rowell Huesmann et al. /2003/, Longitudinal Relations Between Children's Exposure to TV Violence and Their Aggressive and Violent Behavior in Young Adulthood: 1977–1992, *Developmental Psychology*, Vol. 39, No. 2, Washington, p. 202.

13 Aleksandar Stevanović /2017/, Huliganizam, vandalizam i nasilničko ponašanje, *Crimen*, Vol 8, No. 2, p. 183.

14 Milan Milutinović /1990/, *Kriminologija*, Beograd, p. 354.

Pored filmova, treba skrenuti pažnju da su mladi u današnje vreme skloni da imitiraju javne ličnosti i da se sa njima poistovećuju, a da savremeni televizijski sadržaji često obuhvataju i rijaliti programe koji obiluju nasiljem. Jasno je da mediji na ovaj način ne ostvaruju svoju ulogu u suzbijanju kriminaliteta, već ga ohrabruju i podstiču, posebno nasilnički kriminalitet, jer na taj način svi ljudi, a naročito deca, postaju manje osetljivi na nasilje i štaviše, imitiraju tehnike nasilnog ponašanja. Ono što posebno zabrinjava jeste da javne ličnosti (naročito kada se radi o rijaliti programima) najčešće i ne snose odgovornost za javno ispoljeno nasilje (ili ga samo snose u okviru pravila rijalitija što najčešće samo podrazumeva diskvalifikaciju) ili kada su ga ispoljili, a za to odgovarali, mediji nekada i ne prenesu tu informaciju, tako da se time mladima, koji možda u njima vide uzor, šalje poruka da nasilje ima afirmativni karakter. Naposljetku, ne treba zaboraviti ni okolnost da pojedini rijaliti programi (npr. *Veliki brat*) promovišu modele ponašanja koji sadrže elemente potčinjavanja, što se takođe može negativno odraziti na mlade i njihov svakodnevni život.¹⁵

Imajući u vidu brojnost štetnih posledica nasilnih medijskih sadržaja, postavlja se pitanje zašto su mediji skloni da ga toliko često i sa toliko detalja prikazuju? Čini se da je jedan od osnovnih uzroka ovakvog stanja stvari činjenica da nasilje ima veliki ekonomski potencijal, budući da su scene nasilja privlačne i interesantne posebno za mlađu populaciju. Zato je jedna od preporuka u ovom domenu roditeljska intervencija tj. da roditelji komentarišu i osuđuju nasilno ponašanje koje deca gledaju, čime će sprečiti da se dete identifikuje sa nasilnikom i umanjiti njegova percepcija o realističnosti tih scena¹⁶ i time se zapravo, u skladu sa idejama teorije desenzitizacije, sprečava negativan efekat na omladinu.

Druga preporuka koja bi omogućila poboljšanje stanja u ovoj oblasti svakako jeste i poštovanje zakonskih i podzakonskih propisa. Kod nas je ova oblast uređena i Pravilnikom o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga¹⁷ koji propisuje obavezu kategorizacije programskih sadržaja i u članu 8 stav 2 i 3 predviđa da se programski sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 16 godina može prikazivati samo u periodu od 22 do 6, dok se sadržaj nepodesan za osobe mlađe od 18 godina može emitovati od 23 do 6 sati.

Kada se uzme u obzir da se kod nas rijaliti programi prikazuju i van navedenih okvira (na određenim specijalnim kanalima i uživo, tokom čitavog dana, bez mogućnosti cenzure), čini se da bi prvi korak ka poboljšanju položaja mladih bilo poštovanje propisa kojim se uređuje zaštita maloletnika, kao i blagovremena i efikasna reakcija Regulatornog tela za elektronske medije u slučajevima povrede tih pravila. Tek nakon poštovanja tih minimalnih standarda može se govoriti o drugim vidovima sprečavanja neželjenog uticaja na mlade.

Za razliku od televizije, štampani mediji na drugi način utiču na kriminalitet mladih. Novine, tabloidi i sl. sve više promovišu decu javnih ličnosti, nekada samo zbog njihovih roditelja, potencirajući njihov status i reklamirajući statusne simbole. U tim situacijama zaboravljaju se posledice ovakvog delovanja.

15 Đorđe Ignjatović /2018/, *Metodologija istraživanja kriminaliteta*, edicija *Crimen*, Beograd, p. 106 (cit. prema Andrejević)

16 Huesmann et al. /2003/, op. cit, p. 219.

17 *Službeni glasnik RS*, br. 25/2015.

Naime, u današnjem konzumentskom društvu postoji veliki jaz između bogatih i siromašnih, a usled potrebe za posedovanjem dobara koja se ne mogu prisvojiti legalno dolazi do delinkvencije i krađa, što su zaključci do kojih je dolazio i Robert Merton objašnjavajući odbrambene mehanizme na frustracije u sklopu teorije društvenog pritiska.¹⁸ Merton je, naime, smatrao da je devijantno ponašanje posledica provalije koja postoji između kulturom nametnutih aspiracija pojedinaca i uslovljenih nemogućnosti da one budu praktično ostvarene.¹⁹ Upravo zbog tih frustracija dolazi do delovanja odbrambenih mehanizama i nelegalnog zadovoljavanja potreba za posedovanjem statusnih simbola,²⁰ i to po makijavelističkom principu da cilj opravdava sredstvo. Na navedenu diskrepancu između ciljeva i mogućnosti njihovog ostvarivanja mediji deluju kao amplifikatori potenciranjem bogatstva i davanjem prostora ličnostima koji su ga zaslužili samo socijalnim statusom.

Pored toga, ne treba smetnuti sa uma da novine na mlade mogu negativno delovati i kroz idealizaciju kriminalaca, odnosno kada se nasilje (najčešće ono koje se vrši iz samopomoći) legitimizuje, a navedeno tim pre jer vršenje nasilja iz samopomoći češće odlikuje ljude kojima su pravni mehanizmi manje pristupačni,²¹ što svakako jesu mladi.

Stoga, imajući u vidu jasno postojanje odgovornosti celog društva za delinkventno ponašanje mladih, može se zaključiti da nije potrebno postupati represivno prema njima i da je neophodno izbeći stigmatizaciju uvek kada je to moguće. Međutim, treba učiniti napomenu da ovakva praksa ne bi trebalo da ode u drugu krajnost. Naime, pojedini strani autori značaj uloge medija analiziraju i kroz istine i zablude o zločinu, pa se ističe da televizija često predstavlja prestupnike i žrtve srednjih godina ili starije, čime se zanemaruje uloga prestupnika mlađeg uzrasta kao i činjenica da tendencija vršenja krivičnih dela počinje sa adolescencijom.²² Opisano postupanje medija svakako nije poželjno, jer ignorisanje činjenice da postoje i mlađi prestupnici može kod njih stvoriti podsticaj da će proći neotkriveni ili da neće snositi odgovornost, čime se ne doprinosi suzbijanju kriminaliteta adolescenata. Zato je jedan od osnovnih zadataka medija da budu nepristrasni i kada izveštavaju o mladima.

Naposletku, treba imati u vidu i još jednu činjenicu: dokazalo se da mediji utiču na ponašanje mladih ne samo prema drugima već i prema njima samima. Naime, brojne međunarodne studije su pokazale da način na koji mediji pristupaju izveštavanju o samoubistvima može uticati na povećanje ili smanjenje stope suici-

18 Laurent Mucchielli /2004/, *L'évolution de la délinquance juvénile en France: 1980–2000*, *Sociétés contemporaines*, Presses de Sciences Po, Pariz, p. 141.

19 Milovan Mitrović, Danilo Vuković /2015/, op cit, p. 277.

20 Stoga je jasno zašto je u gotovo svim državama jedna od osnovnih kriminoloških pravilnosti da kriminalitet maloletnika čine najviše imovinska krivična dela. Vid. Đorđe Ignjatović /2014/, *Stanje i tendencije kriminaliteta maloletnika u Srbiji – analiza statističkih podataka*, *Crimen*, Vol. 10, No. 2, Beograd, p. 179.

21 Olivera Pavićević, Biljana Simeunović Patić /2005/, Srbija i (anti)heroji, *Sociologija*, Vol. 47, No 2, Beograd, p. 169. i 170.

22 Markus Felson /2011/, *Zločin i svakodnevni život – Uvid (u) i posledice po društvo*, (u prevodu Natalije Lukić, objavljeno u ediciji *Crimen*), Beograd, p. 19. i 20.

da.²³ Tako je ukazano da izbegavanje senzacionalizma i glorifikovanja samoubistva u slučajevima javnih ličnosti, zanemarivanje nepotrebnih detalja, kao i informisanje o savetodavnim službama u slučaju suicidalnih misli, utiče na smanjenje stope samoubistava mladih.²⁴

Stoga, uticaj medija na smanjenje stope suicida nazvan je Papageno efekat (prema čuvenoj Mozartovoj operi *Čarobna Frula* u kojoj Papageno uspeva da prevaziđe suicidalne misli izazvane gubitkom voljene osobe), a povećanje samoubistava Wertherov efekat (prema sudbini junaka iz čuvenog Goethevog dela *Jadi mladog Werthera*).²⁵

Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da mediji vrše veliki uticaj na ponašanje mladih, ali smatramo da je opravdana zaključna opaska na koju ukazuje Milutinović, prema kojoj negativnim uticajima mas-medija treba pridati isključivo sekundarni kriminogeni značaj, budući da se njihov učinak nikako ne sme izolovati.²⁶

2.2. Nasilje na društvenim mrežama

Nakon osvrta na medije na koje većina ljudi prvo pomisli (televizija i štampa), ne sme se smetnuti sa uma da se nove tehnologije sve više razvijaju i da time na značaju dobija i tzv. elektronsko nasilje, koje je takođe karakteristično za mlade. Elektronsko nasilje je zapravo poseban vid nasilja, tako da predstavlja namenski agresivan akt, koji podrazumeva korišćenje elektronskih sredstava komunikacije i koji se ponavlja, a ispoljava se prema žrtvi koja od toga i ne može da se odbrani. Druge karakteristike ovog vida nasilja su da njegovi učinioci više koriste internet nego što je uobičajeno; često žrtve tradicionalnog nasilja koriste internet da bi napadali druge, radi kompenzacije ili osвете, budući da je ovakvo ispoljavanje nasilja manje opasno po njih od napada „licem u lice”.²⁷

S obzirom da su citirani podaci dobijeni tokom istraživanja koje se odnosi na učenike srednjih škola, treba istaći da postoje problemi i na planu sankcionisanja ovakvih ponašanja, budući da kada ga žrtve prijave, ako se dogodilo u školi, najčešće se i sankcioniše u okviru školskih propisa, a čije mere često i ne budu efikasne i stvaraju platformu za nastavak ispoljavanja nedozvoljenog ponašanja u budućnosti. Sa druge strane, potrebno je u tim slučajevima imati na umu i otežano otkrivanje nasilnika, koji se često skrivaju u anonimnosti na internetu.

23 Potrebno je imati u vidu da se ovde ne može govoriti o uticaju medija na kriminalitet mladih, već samo na njihovo ponašanje, jer samoubistvo (kako u našem tako i u uporednom krivičnom pravu) nije krivično delo. Inkriminisano je isključivo navođenje i pomaganje u samoubistvu. Ipak, svakako je teško dokazati odgovornost za ovo krivično delo. Vid. Zoran Stojanović i Nataša Delić /2014/, *Krivično pravo – posebni deo*, Beograd, pp. 26–27.

24 Anna Machlin et al /2012/, Reporting suicide: interpreting media guidelines, *Australian Journalism Review*, Vol. 34, No. 2, p. 46.

25 Thomas Niederkrotenthaler et al /2010/, Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects, *The British Journal of Psychiatry*, Vol. 197, No. 3, London, pp. 234–237.

26 Milutinović M. /1990/, op. cit, p. 356.

27 Peter K. Smith et al /2008/, Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 49, No. 4, London, pp. 376–377.

3. MEDIJI I KRIMINALITET

Kada je reč o odnosu medija i kriminaliteta, može se napraviti razlika između dve situacije: prva, kada mediji izveštavaju o toku konkretnog krivičnog postupka i druga koja se tiče komentarisanja i pisanja o kriminalitetu uopšte i kaznenoj politici.²⁸

3.1. Izveštavanje o sudskom postupku

Od postojanja medija predmet njihovog interesovanja bili su sudski postupci i funkcionisanje pravosudnog aparata, što posebno dolazi do izražaja kada je reč o krivičnom postupku. Štaviše, u poslednje vreme se osnivaju i posebni mediji koji se bave istraživanjem kriminala i korupcije, pri čemu poseban značaj ima istraživačko novinarstvo.

Istraživačko novinarstvo se bavi otkrivanjem istine i utvrđivanjem koliko se od nje odstupa i ono se razlikuje od aktivnosti kojima se bave policija, advokati, sudovi i sl. po tome što nije ograničeno predmetom istraživanja, ne temelji se na zakonu i povezano je sa publicitetom.²⁹ Ipak, ono kod nas nije u dovoljnoj meri niti razvijeno niti uticajno, što predstavlja ozbiljan problem u ovom domenu, za razliku od novinara istraživača na Zapadu. Tako je zabeležno da je serija *Rough Justice* televizije BBC, u kojoj novinari (istina, sa vrlo čvrstim i gotovo nepobitnim dokazima) preispituju suđenja, dovela do otvaranja brojnih predmeta u kojima su lica bila osuđena, a koja su nakon ponovljenih postupaka bila oslobođena optužbi, a kao primer snažnog uticaja novinara istraživača na kriminalitet i društvo uopšte navodi se i afera *Watergate* kada je američki predsednik Richard Nixon podneo ostavku nakon upornih istraživačkih tekstova *Washington Posta* o njoj umešanosti u korupciju.³⁰ Nažalost, čini se da kod nas ima više primera loše medijske prakse u ovom pogledu koja se ogleda u prejudiciranju ishoda krivičnog postupka i iznošenju neproverenih i nedokazanih informacija.

Zato u ovakvim tipovima izveštavanja dolazi do sučeljavanja dva izuzetno važna, ali oprečna interesa. Sa jedne strane postoji pravo javnosti da bude obaveštena o otkrivanju i dokazivanju krivičnih dela, a sa druge strane jemstva koja se ustanovljavaju u korist lica za koje postoji odgovarajući nivo sumnje da je učinilo takvo delo.

Jedno od jemstava koje u ovim slučajevima mediji moraju poštovati svakako je i pretpostavka nevinosti, odnosno pravo svakoga da se smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda, iz člana 34

28 Relacija između medija i kriminaliteta može da se posmatra i kroz okolnost da mediji predstavljaju jedan od načina saznanja za krivično delo, u vidu tzv. javnog pogovaranja, ali o tome ovde neće biti reči jer bi to prevazilazilo potrebe rada, budući da se ovde govori isključivo u užem smislu o uticaju medija na kriminalitet. Opširnije vid. Živojin Aleksić, Milan Škulić /2011/, *Kriminalistika*, Beograd, p. 33. Takođe, potrebe rada prevazilazilo bi i podrobnije izlaganje o medijima kao sredstvu za izvršenje nekog krivičnog dela, odnosno o situacijama odgovornosti za krivična dela učinjena putem štampe i drugih sredstava javnog informisanja. Opširnije vid. Zoran Stojanović /2015/, *Krivično pravo – opšti deo*, Beograd pp. 200–202.

29 Hugo de Berg /2007/, *Istraživačko novinarstvo: kontekst i praksa* (u prevodu Đorđa Trajkovića, Jelene Petrović i Lazara Pašćanovića), Beograd, p. 18.

30 Ibid, p. 93. i 114.

stav 3 Ustava RS³¹ i člana 3 stav 1 Zakonika o krivičnom postupku³². Međutim, povreda pretpostavke nevinosti, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, ima mnogo širi domašaj – pa tako činjenica što je lice protiv kojeg se vodi krivični postupak na kraju osuđeno ne negira njegovo inicijalno pravo na pretpostavku nevinosti, koje će se smatrati povređenim ukoliko se u medijima donose zaključci o njegovoj krivici pre pravnosnažnosti sudske odluke³³.

Pored nepoštovanja pretpostavke nevinosti, neretko se dešava da mediji objavljuju informacije iz krivičnih postupaka (koji u nekim situacijama nisu ni formalno pokrenuti) do kojih nisu došli na način koji nije regulisan zakonom kojim se reguliše slobodan pristup informacijama od javnog značaja, već putem sopstvenih istraživanja. Tako se kao primer navodi objavljivanje imena svedoka pre nego što su saslušani na glavnom pretresu, što se negativno odražava na njihovu sigurnost i kasnije svedočenje.³⁴ U našoj praksi navedeno postupanje medija dogodilo se nedavno u slučaju ubistva poznatog advokata, kada su mediji senzacionalistički objavljivali kako je njegov sin „jedini svedok ubistva” i, još strašnije, „da je video lice napadača”, što se kasnije pokazalo kao neistinito jer je napadač bio maskiran. Na ovaj način mediji kao da „podstrekavaju” na novi i lančani krug krivičnih dela i time zapravo, umesto da utiču na smanjivanje kriminaliteta, oni ga pospešuju.

Takođe, u američkoj sudskoj praksi zabeležen je slučaj da su novinari otkrili identitet žrtve silovanja koju napadač pre toga nije poznao (radilo se o slučajnoj žrtvi, za koju nije znao ni gde živi, radi i sl.) uz navođenje detalja koji su poslužili napadaču da nastavi da je proganja, pa je opravdano postavljeno pitanje čime je to zadovoljen javni interes objavljivanjem podataka koji su omogućili identifikaciju žrtve seksualnog delikta?!³⁵

Ostavljajući po strani senzacionalističke napise i objavljivanje nedozvoljenih detalja, na prvi pogled nije najjasnije kako nepravilno medijsko postupanje u domenu pretpostavke nevinosti, iako samo po sebi štetno i nedozvoljeno, može uticati na kriminalitet kao društvenu pojavu. Međutim, ova praksa ipak može uticati na povećanje broja krivičnih dela.

Nepoštovanje pretpostavke nevinosti odnosno proglašavanje krivim okrivljenih pre pravnosnažnosti krivične presude, naročito često u medijima, može dovesti gotovo sve učesnike u postupku u jedan *circulus vitiosus* u kome će svako od njih trpeti štetne posledice. Tako se kao primer navode tzv. kompromisne presude koje sudovi donose pod pritiskom javnosti iako nisu uvereni u krivicu okrivljenog, u kojima ga proglašavaju krivim, ali mu „za uzvrat” izriču kaznu oko posebnog minimuma (iako bi, da je zaista delo učinjeno, ono opravdavalo strožu kaznu), što dovodi do nezadovoljstva javnosti, ali može dovesti i do iznošenja optužbi na račun postupaju-

31 Službeni glasnik RS, br. 98/2006.

32 Službeni glasnik RS, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

33 Vanja Bajović /2008/, Pretpostavka nevinosti i sloboda štampe, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu*, Vol. 56, No. 1, Beograd, p. 202.

34 Ibid, p. 196.

35 Gavin Phillipson /2008/, Trial by Media: The Betrayal of The First Amendment's Purpose, *Law and Contemporary Problems*, Vol. 71, No. 4, Duke p. 21.

ćeg sudije, kao i, istina ređe, do težih oblika napada na njegov integritet.³⁶ U takvim situacijama se konflikt koji je dao povoda postupku i ne rešava, već se dodatno stimuliše, jer su nezadovoljni i sudija (jer je morao da podlegne pritisku), i okrivljeni (jer je neosnovano osuđen), i tužilac i javnost (zbog blage krivične sankcije), što može voditi samo povećanju kriminaliteta, a nikako i njegovom smanjivanju.

Da donošenje kompromisnih presuda i neosnovani krivični progono mogu voditi u novi krug vršenja krivičnih dela može se videti i iz sledećih mogućih scenarija, koji bi istina bili retki u praksi (ili makar samo retko dokazivi). Naime, pod pritiskom javnosti, javni tužilac odnosno njegov postupajući zamenik, može pokrenuti krivični postupak bez ikakvih dokaza, čak i uveren u nevinost okrivljenog, čime zapravo dolazimo do toga da službeni akteri krivične procedure ulaze u kažnjivu zonu i ostvaruju obeležja nekog krivičnog dela protiv službene dužnosti, uglavnom iz člana 359 ili 360 Krivičnog zakonika³⁷. Nažalost, ovih (istina posrednih i dosta retkih) posledica, laička javnost najčešće i nije svesna, ne shvatajući ozbiljnost pritiska koji mediji vrše na pravosuđe i društvo u celini.

3.2. Kaznena politika i moralna panika

Poslednjih godina svedoci smo medijskih zalaganja za pooštavanje punitivne politike i sve većeg kaznenog populizma, koji se, kako se može steći utisak, posebno manifestuju u oblasti seksualnih ili uopšte delikata čije su žrtve deca. Ono što pak jeste sporno je da li ovakva praksa ima više prednosti ili mana.

Najpre treba ukazati na stav koji navodi Stojanović da naš krivični zakonodavac predviđa vrlo stroge kazne koje sudska praksa ni izbliza ne primenjuje,³⁸ što već relativizuje sve učestalija zalaganja za doživotni zatvor i smrtnu kaznu, koja su očito usmerena na pothranjivanje kaznenog populizma i koja su najprisutnija nakon izveštavanja o nekom zločinu koji potrese celokupno društvo.

Istraživanja koja su sprovedena u Americi pokazala su da većina lokalnih televizija započinje poslepodnevne vesti sa pričom koja se fokusira na kriminalni događaj, da se jedna trećina vesti posveti kriminalitetu, kao i da su ovi tipovi vesti duplo češći nego vesti vezane za politička dešavanja.³⁹ Tako se, u situacijama velikog interesovanja za teško krivično delo, u javnosti stvara stanje emocionalne napetosti u kome je masa otvorena za sve vrste sugestija, a uz to do izražaja dolazi i psihologija linča u masi.⁴⁰

36 Aleksandra Ilić /2007/, *Mediji i kriminalitet: kriminološki aspekti*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, p. 202–203.

37 *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.

38 Stojanović /2015/, op.cit, p. 242.

39 Steven Kohm et al /2012/, *The Impact of Media on Fear of Crime Among University Students: A Cross-National Comparison*, *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, Vol. 54, No. 1, Toronto, p. 72.

40 Jovan Čirić /2000/, *Vanpravni uticaji na kaznenu politiku sudova*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, p. 154.

U kriminologiji se štetne posledice ovakvog postupanja medija nazivaju moralna panika. Navedeni termin Stanley Cohen objašnjava kao „stanje, događaj, osobu ili grupu koja postaje pretnja po društvene vrednosti i interese i koja se predstavlja na stereotipan način od strane mas-medija”.⁴¹ Iz samog određenja moralne panike, vidi se da je reč o pojavi koja nema realnog osnova u stvarnim događajima i koja predstavlja primer loše medijske prakse. U cilju umanjivanja efekata moralne panike, čuveni britanski dnevni list *Guardian* pravilno i objektivno je objavio da je rizik od zločina mnogo manji nego što se u javnosti smatra, kao i da mas-mediji doprinose iracionalnim strahovima, naročito među ženama i starima.⁴²

Kao primeri talasa moralne panike, navode se „kukuljice”, odnosno mladi koji su oponašajući neke filmske i muzičke zvezde počeli da stavljaju kapuljače koje sakrivaju lice, a koji su dovođeni u vezi sa siromašnim antisocijalnim ljudima koji ispoljavaju devijantno ponašanje, posebno nakon što su učinioci nekoliko krađa identitet sakrivali upravo koristeći ovakve kapuljače. Kao još jedan nalet moralne panike navode se slučajevi pedofilije koji su potresali javnost i dovodili do zakonodavnih izmena, uključujući i inicijative za donošenje posebnih zakona koji su simbolično nazivani po imenima dece koja su bile žrtve tih zločina.⁴³

Kao posledica ovakvog postupanja navodi se posebno da su njime ugroženi i oni koji su već bili oštećeni takvim delima tj. deca, budući da su pedofili počeli da se skrivaju, a istovremeno je došlo i do serije napada na osumnjičene za pedofiliju, koji su završavali nasiljem i paljenjem njihovih kuća.⁴⁴ Navedeno tim pre jer je u prethodnim redovima prikazano učenje po modelu, tako da slanje poruke da je na nasilje poželjan odgovor isključivo nasilje nije prihvatljivo, naročito jer se među konzumentima medijskih sadržaja nalaze i mladi, kao društvena grupa koja je najpodložnija sugestivnom delovanju.

Štaviše, kada se govori o moralnoj panici izazvanoj krivičnim delima protiv polne slobode, kaže se da je ona „većita” i da prevazilazi trajanje ostalih tipova moralne panike, a da su seksualni prestupnici postali oružje u političkim kampanjama u kojima se manipuliše strahom biračkog tela u cilju pobede na izborima.⁴⁵ Epilog ovakvih zalaganja uvek će doneti više štete nego koristi: recidivizam se neće smanjiti, a reintegracija i resocijalizacija ovih prestupnika biće u potpunosti onemogućena, što samo može trasirati put ka novom zločinu.

Ovakve tendencije nisu mimoišle ni našu državu, budući da su ubistva dece kojima su prethodile njihove seksualne zloupotrebe, ali i neka samoubistva koja su učinjena zbog višegodišnjeg nasilja, dovela do masovne reakcije medija i ekrinizacije ovih događaja. Tako su se pojavile inicijative za donošenje „Aleksinog zakona”, „Marijinog zakona”, „Tijaninog zakona”, koji su u osnovi doneti pod naletom moralne panike i promovisanja zaoštavanja punitivne politike. Međutim, posledice

41 Arnold Hunt /1997/, Moral Panic and Moral Language in The Media, *The British Journal of Sociology*, Vol. 48, No. 4, London, p. 630.

42 Ibid, 640.

43 Đorđe Ignjatović /2015/, *Kriminologija*, Beograd, p. 148.

44 Ibid, p. 149.

45 Keri Burchfield et al /2014/, Public Interest in Sex Offenders: A Perpetual Panic?, *Criminology, Criminal Justice Law & Society*, Vol. 15, No. 3, Seattle, p. 99.

ovakvih zalaganja mogu da dovedu i do tragičnih posledica i odmazde onih protiv kojih su usmerena: Škulić navodi slučaj američke kriminalne organizacije Mara Salvatrucha čiji pripadnici su uoči javnog promovisanja tzv. „anti-Mara zakona” u Hondurasu oteli i svirepo ubili sina Ricarda Madura, tadašnjeg predsednika ove američke države.⁴⁶

Rukovođeni tiražom i profitom, mediji su objavljivali i nepotrebne gnusne detalje o ovim događajima, koji u izvesnoj meri ugrožavaju i dostojanstvo oštećenih porodica. Tako su akti nasilja dobijali veći medijski prostor nego korupcija, budući da je istaknuto da se mediji rukovode maksimom *If it bleeds, it leads* (Što krvvari, to se prodaje).⁴⁷

Na osnovu navedenog, bilo bi „isplativije” da kada već pišu o kriminalitetu (mladih) mediji zagovaraju primenu modela restorativne pravde koji se sve češće primenjuju, naročito prema mladima. Tako su nepobitno utvrđeni uspesi do kojih je dovelo promovisanje takvozanog „Misuri programa” u ovoj saveznoj državi, koje je, za razliku od promovisanja punitivnih modela, vidno redukovalo recidivizam.⁴⁸ Istog stava su i neki francuski kriminolozi koji govore o promovisanju „neformalne pravde” i „protektivnom modelu” pristupa neiskvarenim prestupnicima.⁴⁹

Imajući u vidu prethodno izložene činjenice, može se konstatovati da mediji čak i najtežim zločinima koji izazivaju veliku pažnju i strah javnosti treba da pristupaju objektivno, bez nepotrebnog senzacionalizma, uz promovisanje modela odgovornog ponašanja, ali bez izazivanja moralne panike, ugrožavanja prava na pravično suđenje i preuzimanja uloge krivičnog sudstva, budući da, kao što je napred izloženo, tako samo doprinose povećanju kriminaliteta.

3.3. Slučaj „Je suis Charlie”

Do sada je bilo reči o tome kako mediji oblikuju ponašanje mladih i na taj način bivaju jedan od faktora u delinkventnom ponašanju najmlađeg dela populacije. Međutim, pokazalo se da pisanje pojedinih medija može da bude gotovo jedini i neposredni stimulus za izvršenje konkretnog zločina.

Najbolji primer za to je teroristički napad na prostorije satiričnog magazina „Charlie Hebdo” u Parizu 2015. godine. Povod za napad bila je činjenica da je ovaj medij objavljivao satirične članke i karikature na račun skoro svih religija, interesnih grupa, manjina i sl, a posebno ismevanje islamskog proroka Muhameda. Kao reakcija na ovaj napad, brojni mediji širom sveta počeli su da objavljuju poruke podrške pod sloganom *Je suis Charlie* (*Ja sam Šarli*) koje su uključivale i sadržaje slične onima koji su bili povod za napad.⁵⁰

46 Milan Škulić /2018/, *Organizovani kriminalitet*, Beograd, p. 169.

47 Manveen Singh /2016/, *Crime, Media and The Cultural Conundrum*, *International Journal of Law and Legal Jurisprudence Studies*, Vol. 3, No. 2, Sonipat, p. 112.

48 Danijel Goleman /2017/, *Socijalna inteligencija: nova nauka o ljudskim odnosima* (u prevodu Jelenke Stakić i Ksenije Vlatković), Beograd, p. 283.

49 Francis Bailleau et al. /2009/, *La criminalisation des mineurs et le jeu des sanctions*, *Déviance et Société*, Vol. 33, No. 3, Cairn, p. 259.

50 *Ibid*, p. 114.

Navedeni događaj, koji je možda najpoznatiji, ali svakako ne i jedini ovog tipa, ilustruje kako pisanje medija može biti u uzročnoj vezi sa najtežim krivičnim delima.

ZAKLJUČAK

S obzirom da je odavno nesporno da mediji imaju veliki značaj u 21. veku i da mogu vršiti i pozitivan uticaj na sve aspekte društvenog života, bilo je neophodno analizirati suprotnu situaciju, kao i način na koji mediji mogu biti štetan faktor u savremenom svetu.

Imajući u vidu postavke instrumentalnog uslovljavanja i učenja po modelu jasno je da je prostor za delovanje medija na ponašanje mladih posebno velik, naročito kada je reč o prikazivanju javnih ličnosti sa kojima se mladi neretko poistovećuju.

Da bi sprečili neželjene efekte na najmlađu populaciju, mediji su dužni da poštuju zakonske i podzakonske propise i promovišu modele odgovornog ponašanja, ali ne treba prenebregnuti ni činjenicu da deo odgovornosti za uticaj mas-medija na mlade snose i roditelji, koji su dužni da zaštite decu od sadržaja kojima su izloženi u svakodnevnom životu.

S obzirom da je ustanovljeno da mogu da učestvuju u formiranju ponašanja mladih, mediji samim tim predstavljaju jedan od uzroka maloletničkog kriminaliteta. Tako ne samo televizija već i štampani mediji na različite načine dovode do povećanje stope adolescentnog kriminaliteta, pri čemu poseban značaj u poslednje vreme imaju i društvene mreže kao poligon za novi vid nasilja – elektronsko nasilje. Kao jedan od faktora kriminaliteta, mediji deluju i prilikom pothranjivanja kaznenog populizma i širenja moralne panike, kada se stvara implicitni poziv na linč, obično posle nekog teškog delikta.

Ceneći sve ove okolnosti, neophodno je postupanje sa povećanom pažnjom svih medija ne samo kada prikazuju nedozvoljene oblike ponašanja već i kada izveštavaju o kriminalitetu kao društvenoj pojavi. Takođe, iskustvo koje imaju medijske kuće mora im postaviti i granice kada obrađuju osetljive teme, kao što je to bilo u slučaju „Je suis Charlie”.

LITERATURA

- Aleksić Ž, Škulić M. /2011/, *Kriminalistika*, Beograd
- Bailleau F. et al /2009/, La criminalisation des mineurs et le jeu des sanctions, *Déviance et Société*, Vol. 33. No. 3, Cairn
- Bajović V. /2008/, Pretpostavka nevinosti i sloboda štampe, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, Vol. 56, No. 1, Beograd
- Bandura A. et al /1963/, Imitation of Film-Mediated Aggressive Models, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 66, No. 1, Washington
- Bošković M. /2015/, *Kriminološki leksikon*, Novi Sad
- Burchfield K. et al /2014/, Public Interest in Sex Offenders: A Perpetual Panic?, *Criminology, Criminal Justice Law & Society*, Vol. 15, No. 3, Seattle

- Ćirić J. /2000/, *Vanpravni uticaji na kaznenu politiku sudova*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Beograd
- De Berg H. /2007/, *Istraživačko novinarstvo: kontekst i praksa* (u prevodu Đ. Trajkovića, J. Petrović i L. Paščanovića), Beograd
- Felson M. /2011/, *Zločin i svakodnevni život – Uvid (u) posledice po društvo* (u prevodu N. Lukić koji je objavljen u ediciji *Crimen*), Beograd.
- Goleman D. /2017/, *Socijalna inteligencija – nova nauka o ljudskim odnosima*, (u prevodu J. Stakić i K. Vlatković), Beograd
- Huesmann R. et al /2003/, Longitudinal Relations Between Children's Exposure to TV Violence and Their Aggressive and Violent Behavior in Young Adulthood: 1977–1992, *Developmental Psychology*, Vol. 39, No. 2, Washington
- Hunt A. /1997/, Moral Panic and Moral Language in The Media, *The British Journal of Sociology*, Vol. 48, No. 4, London
- Ignjatović Đ. /2009/, *Teorije u kriminologiji*, Beograd
- Ignjatović Đ. /2011/, Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta, *Crimen*, Vol. 2, No. 2, Beograd
- Ignjatović Đ. /2014/, Stanje i tendencije kriminaliteta maloletnika u Srbiji – analiza statističkih podataka, *Crimen*, Vol. 5. No 2, Beograd
- Ignjatović Đ. /2015/, *Kriminologija*, Beograd
- Ignjatović Đ. /2018/, *Metodologija istraživanja kriminaliteta*, edicija *Crimen*, Beograd
- Ilić A. /2017/, *Mediji i kriminalitet: kriminološki aspekti*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Beograd
- Kohm S. et al /2012/, The Impact of Media on Fear of Crime Among University Students: A Cross-National Comparison, *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, Vol. 54, No. 1, Toronto
- Machlin A. et al /2012/, Reporting suicide: interpreting media guidelines, *Australian Journalism Review*, Vol. 34, No. 2.
- Milojević Apostolović B. /2011/, *Psihologija*, Beograd
- Milutinović M. /1990/, *Kriminologija*, Beograd
- Mitrović M, Vuković D. /2015/, *Osnovi sociologije prava*, Beograd
- Mucchielli L. /2004/, L'évolution de la délinquance juvénile en France: 1980–2000, *Sociétés contemporaines – Presses de Sciences Po*, Pariz
- Niederkrotenthaler T. et al /2010/, Role of media reports in completed and prevented suicide: Werther v. Papageno effects, *The British Journal of Psychiatry*, Vol. 197, No. 3, London
- Pavićević O, Simeunović Patić B. /2005/, Srbija i (anti)heroji, *Sociologija*, Vol. 47, No 2, Beograd
- Phillipson G. /2008/, Trial by Media: The Betrayal of The First Amendment's Purpose, *Law and Contemporary Problems*, Vol. 71, No. 4, Duke
- Pichonnaz D. /2012/, Délinquance juvénile: les usages journalistiques des discours sociologique et criminologique, *Scientisme(s) & Communication*, Pariz
- Singh M. /2016/, Crime, Media and The Cultural Conundrum, *International Journal of Law and Legal Jurisprudence Studies*, Vol. 3, No. 2, Sonipat
- Smith P. K. et al /2008/, Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 49, No. 4, London
- Stevanović A. /2017/, Huliganizam, vandalizam i nasilničko ponašanje, *Crimen*, Vol. 8, No. 2, Beograd
- Stojanović Z. /2015/, *Krivično pravo – opšti deo*, Beograd

Stojanović Z, Delić N. /2014/, *Krivično pravo – posebno deo*, Beograd

Škulić M. /2018/, *Organizovani kriminalitet*, Beograd

Vuković I. /2015/, *Prekršajno pravo*, Beograd

PROPISI

Ustav Republike Srbije (*Službeni glasnik RS* br. 98/06)

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik RS* br. 85/05) – ZOMUKD

Zakon o javnom informisanju i medijima (*Službeni glasnik RS* br. 83/14, 58/15 i 12/16) – ZJI

Zakonik o krivičnom postupku (*Službeni glasnik RS* br. 72/11, 101/11, ... i 55/14) – ZKP

Krivični zakonik (*Službeni glasnik RS* br. 85/05, 88/05, 107/05, ... i 94/16) – KZ

Pravilnik o zaštiti prava maloletnika u oblasti pružanja medijskih usluga (*Službeni glasnik RS* br. 25/15)

*Aleksandar Kvastek*⁵¹

MEDIA, CRIME AND YOUTH

SUMMARY

In this paper we have come to some important conclusions regarding the impact of media on young and crime. In the beginning, we have analyzed some principles of operant conditioning and social learning theory which can explain the influence of media on behavior of adolescents. After that is remarked that nowadays reality programs and social networks are especially dangerous in forming young's characters and some recommendations are given in order to improve this state. Regarding the relation between media and crime, it is discussed that moral panic and penal populism are one of the consequences of bad media's policy which is frequently caused by profit motive and inadequate perception of punitive penal policy. Finally, given examples of *Je suis Charlie* case and notorious story about Werther effect lighted up our explication of the importance of media in a contemporary society and confirmed the hypothesis that the media nowadays have incomprehensible power in forming people's behavior.

Key words: crime, young, media, moral panic, presumption of innocence.

51 Faculty of Law, University of Belgrade